

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ АНТРОПОНІМІЯ ДМИТРА КЕШЕЛІ: ВІД РЕАЛІЗМУ ДО ПСЕВДОПОСТМОДЕРНІЗМУ

Анотація. У статті досліджується літературно-художня антропонімія закарпатського письменника Дмитра Кешелі. Особлива увага приділена еволюції естетичних принципів творення літературно-художнього антропонімікону, яку можна окреслити за схемою від реалізму до псевдопостмодернізму.

Ключові слова: літературно-художній антропонім, мовностилістичний засіб, стилістична функція, онімне значення.

Summary. In the article we explore fiction onyms of Zakarpattyan writer Dmytro Keshelya. The evolution of the aesthetical principles of the character names creation was analyzed in detail. It could be defined as following the scheme from realism to pseudopostmodernism.

Key words: fiction onym, stylistic means, stylistic function, onymic meaning.

Початок літературної творчості Дмитра Кешелі припадає на кін. 70-х рр. ХХ ст. (перша збірка оповідань письменника побачила світ у 1978 р.), тобто на період цілковитого панування в українській літературі методу соціалістичного реалізму. Однак проведений нами аналіз літературно-художньої антропонімії прозових творів, розміщених у збірках "Дерево зеленого дощу" (1978) та "А Земля таки крутиться" (1985), показує, що літературно-художню антропонімію цих текстів Д.Кешеля творив у дусі реалістичних традицій закарпатської літературно-художньої антропонімії [пор.: 1, 133; 4, 43].

Добираючи власні назви персонажів, письменник передусім дбав, щоб вони відповідали конкретному регіональному антропонімічному узусу, тобто території, де відбувається дія творів. Оскільки дія оповідань Д.Кешелі відбувається головним чином на теренах Закарпаття, то в літературно-художній антропонімії ранньої прози письменника явно переважають колоритні народнорозмовні з походження закарпатоукраїнські ЛХА. Виразним мовним засобом, що вказує на закарпатське походження персонажів-денотатів Д.Кешелі, виступають ЛХА багатьох антропонімічних класів. Це ЛХА-імена *Митро, Ферко, Поланя* ("Цвіт дикої черешні"), *Марька* ("Дикий голуб"), *Пийтер, Геленка* ("Приричанські характери..."); прізвиська *Мелай* ("Цвіт дикої черешні"), *Пантьо* ("Дідові джерела"), *Ногавичка, Перевузник* ("Приричанські характери..."); андроніми *Мелайка, Сірканя* ("Цвіт дикої черешні"), *Петруля* ("Гаряча земля"), *Федірцаня* ("Приричанські характери...") тощо.

Разом з тим зауважимо, що у ранній прозі Д.Кешеля завжди пильно дотримувалася паритетного співвідношення регіональних (закарпатських) та загальнонаціональних (українських) з походження ЛХА. Пор.: *Марія, Петро* ("Цвіт дикої черешні"), *Андрій, Григор, Денис, Безпалько* ("Доки сонця світ"), *Марієчка* ("Дикий голуб"), *Панько, Василь, Микола, Павло, Анна, Марта* ("Гаряча земля"), *Ілько, Клара, Дарина, Марина, Петро Степанович, Павло Андрійович* ("Приричанські характери...") та ін.

У дусі традицій української літературно-художньої антропонімії реалізму Д.Кешеля вдається до народного етимологізування окремих рід-

ковживаних імен з незвичайною для пересічного українця структурою. Так, наприклад, своєрідний "етимологічний етюд" у повісті "Приричанські характери..." слугує колоритним мовним засобом для характеристики персонажа. Пор.: – *Фтор Каністратович...* Тут Вариводиха затнулася... Це, будь воно трикляте ім'я і по батькові зятя уже багато років висить над нею, як бич божий, і ніяк не спроможеться його правильно вимовити. Якось уже і на папірець собі записала і, коли випадала їй черга доглядати сільську худобу, цілими днями, як божевільна, ходила по пасовиську і зубрила: *"Фрол Аністратович... Фрол Аністратович... Фрол Аністратович..."*

Докорінно змінюється антропонімічний почерк Д.Кешелі після поч. 90-х рр. ХХ ст. У романі "Жіванський світ" (1997) автор засвідчує цілковитий відхід від принципів реалізму, на яких він творив літературно-художню антропонімію 70-80-х рр. ХХ ст. Перше, що впадає в око в літературно-художній антропонімії роману "Жіванський світ" – це її цілковита регіоналізація. Письменник творить власні особові назви персонажів лише на ґрунті рідковживаних закарпатоукраїнських як реальних антропонімів, так і апелює до них. Напр.: *Пічкарка, Мішко Пічкар, Анця Доганова* ("Гратулація"); *Гафа Дякунка, Пішта, Дюрі Савкулін, Анця Палаташка, Фирьо Мішка Корослайчина, Тібіко Мадярчин, Цільо Майрі Панішки* ("Ядрена жінчовка"); *Уладьо Варваринців, Чокірканя, Амбреланя, Фийдерка* ("Бешти-бранти"); *Шоні Герендашує, Юла Шершунка*, ("Свіжий фертик"); *Цільо Дічкулін, Маря Ментівка, Сішко Андрашів* ("Ряндяші"), *Янко Фрічка, Ічіко Флайбис* ("Корманьоші") *Цільо Гарнічунік* ("Державна копоня"), *Пішта Коцурує* (Таначоші") та ін. Автор свідомо або несвідомо у єдину онімічну систему роману "Жіванський світ" зводить як емоційно нейтральні, так і емоційно марковані, як правило, зневажливо-фамільярні іменні варіанти, чим не просто урівнює, а спотворює емоційно-оцінний потенціал багатьох таких ЛХА-імен. Пор.: *Тібіко, Маря, Терка, Пітьо, Цільо, Ічіко, Гафа, Маря, Ержія, Моня, Шоні, Юла, Майра, Марька, Жофія* та ін.

Явно ідеологічне забарвлення має історія зміни прізвиська одного з героїв роману "Жіванський світ": *кум Пушкаш* у 1948 р. став *товариць Гар-*

матник ("Сесе кума із *Пушкаша* на всякий случай переписали в *Гарматника*"). Судячи з досліджень закарпатоукраїнської антропонімії П.П.Чучки [6], у повоєнний період не було фактів насильницької українізації місцевих закарпатоукраїнських прізвищ, тому описане в романі перейменування слід, очевидно, розглядати у контексті ідеології неорусинства, як таке, що повинно засуджувати нібито насильницьку українізацію Закарпаття.

Прагнення Д.Кешелі у романі "Жіванський світ" якнайточніше відтворити місцеву вимову власних назв персонажів і тим самим засобами літературно-художньої антропонімії створити суто закарпатський або ж закарпатоукраїнський антропонімікон спричинили і ряд грубих помилок, які годі пояснити якимось авторським задумом. Керіваний бажанням створити суто закарпатські власні назви Д.Кешеля визнає лише фонетичний принцип правопису, тому на сторінках роману "Жіванський світ" з'являються помилкові орфографічні варіанти на зразок *Лийба* (замість *Лейба*), *Пийтер* (замість *Петер*), *Чирчіль* (замість *Черчіль*), *Пушкашчин* (замість *Пушкашин*), які не мають ніякого стилістичного навантаження та суперечать чинним правилам українського правопису. Пор.ще: *Пацаловська республіка* (замість *Пацаловська Республіка*).

Однак у романі "Жіванський світ" ідейно-творчі пошуки Д.Кешелі не обмежуються регіоналізацією літературно-художнього антропонімікона, прозаїк робить спроби надати власним назвам персонажів постмодерністську карнавальність. Можливо, під впливом "Рекреацій" та "Московіади" Ю.Андруховича Д.Кешеля робить спробу досягти карнавальності літературно-художнього антропонімікону шляхом зведенням у спільному контексті емоційно маркованих, вузько регіональних з походження ЛХА типу *Анця Доганова*, *Моня Фийдерка*, *Пишта Коцурь* та ЛХА, які називають відомих історичних осіб від царя *Пріама* до *Фіделя Кастро* та *Білла Клінтона*: *цїсарь Пріам*, *Франц-Іовжска Перший*, *Наполеїон*, *Гітлер*, *Гебельс*, *Маше Даян*, *Рузвельт*, *Чирчіль*, *Гортій*, *няньо Сталін*, *Микита Хрущов*, *Карл Маркс*, *Фрїдрїх Енгельс*, *Ясир Арафат*, *Фїдель Кастро* або *Фїдрїр Каструв*, *Бїлл*, *Садам Хусейн*, *прїнц Едїнбурзький* та ін. Однак, на нашу думку, у романі "Жіванський світ" Д.Кешелі не вдалося у дусі постмодернізму створити єдину онімійну систему на базі гетерогенних та гетерохронних антропонімів. Примітивізація художніх засобів, що на рівні літературно-

художньої антропонімії роману "Жіванський світ" проявляється у хибних орфограмах знакових онімів (пор.: *Наполеїон*, *Гебельс*, *Чирчіль*, *Гортій* тощо) перешкоджає створенню постмодерністської карнавальності.

Дмитро Кешеля зберігає псевдопостмодерністські засади творення літературно-художнього антропонімікону і в романі „Видіння зрячої води, або ж дурний Іван стріляє, а Богонько кулі направляє” (Ужгород, 2007), Справедливим є, на нашу думку, міркування Івана Ребрика, який у рецензії на роман „Видіння зрячої води...” гостро зауважив, що карикатурність зображуваного у текстах Дмитра Кешелі останнього десятиліття очевидна й, можемо твердити, характеристична. Власне, в масиві постсоцреалістичної лектури він спромігся витворити свій театр маріонеток, послуговуючись нехитрим мовностилістичним інструментарієм” [5, 32]. Нехитрість, навіть примітивність мовностилістичних прийомів регіоналізації літературно-художньої антропонімії Д.Кешелі виявляється як у творенні ЛХА на базі пейоративних, вузько локальних антропонімів, які творять єдину онімійну систему із ЛХА-прізвисками, які автор полюбляє утворювати від антропонімів-історизмів. Напр.: *Микула*, *Анця Гатьошка*, *Марька*, *пан Фийса*, *баба Фїскарошка*, *сваха Піпандячка*, *дїд Наполїїон*, *кума Гітлерка*, *кума Кутузова*, *Принцеса Едїнбурзька*, *Морїшка на прїзвїсько Роза Люксембург*, *партїїний секретар на прїзвїсько Гебельс*, *Семен лїли має кличку Карл Маркс*, *сваха Клара Цеткін*, *Альоша Грїбов на прїзвїсько Парадїчка*, *Йовжска Сталін* та ін. Гротескність таких ЛХА спрощує структуру їх онімійної семантики та відчутно збіднює виражальні можливості.

Таким чином, аналіз літературно-художньої антропонімії Д.Кешелі засвідчує здатність автора швидко змінювати естетичні критерії творення літературно-художнього антропонімікону. Якщо літературно-художній антропонімікон ранніх прозових текстів відзначається реалістичною правдивістю та стилістичною виразністю, то власні назви персонажів романів "Жіванський світ" та „Видіння зрячої води, або ж дурний Іван стріляє, а Богонько кулі направляє” виявляють тривожну тенденцію автора до регіоналізації, а також примітивізації естетичних засад творення літературно-художньої антропонімії, викликані, очевидно, ідеологічними симпатіями прозаїка.

Література

1. Белей Любомир. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. – Ужгород, 2002. – 176 с.
2. Кешеля Дмитро. Чим би не бавилися пани, лем би не було війни!.. – Мукачево, 2003. – 180 с.
3. Кешеля Дмитро. Видіння зрячої води, або ж дурний Іван стріляє, а Богонько кулі направляє. – Ужгород, 2007. – 181 с.
4. Поп В.С. Реальний і віртуальний світ Дмитра Кешелі: нарис життя і творчості. – Ужгород, 2005. – 152 с.
5. Ребрик Іван. Кола на воді // Екзиль. – 2007. – №8. – С.32.
6. Чучка Павло. Антропонімія Закарпаття. – Ужгород, 2008. – 671 с.